

ייצוג עצמאי לילדים בסכסוכי גירושין בקונפליקט גבוה-

האם, מתי וכיצד?

מערך ייצוג קטינים הסיוע המשפטי, משרד המשפטים

עו"ד נטע ברק, עו"ד מיה שושטרי

עו"ד משלי!

יינוץ וייצוג משפטי חתום לילדים ולבני נוער
במשפט עבודה בחופש, זכויות כספיות, ייצוג משפטי ופד.

11 ינואר 2018

"התעללות בילדים והזנחתם בעיצומו של קונפליקט גירושין"
קמפוס "חרוב" לילדים

האם?

אפוטרופוס לדין מטעם הסיוע המשפטי

– נעים להכיר

- אפוטרופוס לדין מטעם הסיוע המשפטי הוא עו"ד שעבר הכשרה מיוחדת על מנת לייצג ילדים ובני נוער, פועל לפי הנחיות מקצועיות ברורות ותחת פיקוח והנחיה מקצועית צמודה של מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי במשרד המשפטים.
- האפוטרופוס לדין אמון על הבאת קולו של הילד (רצונו וטובתו של הילד) בפני בית המשפט והוא חב בחובת נאמנות אך ורק כלפי הילד.
- האפוטרופוס לדין מעורב בהליך המשפטי ובחיי הקטין ועומד בקשר רציף עם הגורמים הסובבים את הקטין (משפחה, גורמים חינוכיים וטיפוליים) על מנת לקדם את הזכויות, הצרכים והאינטרסים של הקטין במסגרת ההליך המשפטי.

המסגרת הנורמטיבית למינוי אפוטרופוס לדין לקטין

האמנה בדבר זכויות הילד - 1989

- מסמך משפטי המחייב את המדינות החתומות עליו, המאגד את מכלול זכויות הילד, תוך השוואת מעמדם למבוגרים ביחס לחלק מהזכויות ועיגון זכויות שהינם ייחודיות לילדים (פנאי ומשחק, הישרדות, התפתחות והשתתפות).
- מסמנת סטטוס חדש של ילדים – בני אנוש שווי זכויות, נושאי זכויות הזכאים לכבוד ולא רק להגנה.

ילד = סובייקט ≠ אובייקט

סעיף 12 לאמנה בדבר זכויות הילד זכות ההשתתפות

1. המדינות החברות יבטיחו לילד המסוגל לחוות דעה משלו את הזכות להביע דעה כזו בחופשיות בכל עניין הנוגע לו, תוך מתן משקל ראוי לדעותיו, בהתאם לגילו ולמידת בגרותו של הילד.

2. למטרה זו תינתן לילד הזדמנות להישמע בכל הליך שיפוטי או מנהלי הנוגע לו במישרין או בעקיפין, באמצעות נציג או גוף מתאים.

במקרים של ניגוד עניינים או חשש לניגוד עניינים בין הקטין לבין אחד הצדדים להליך – קיימת חובה על פי האמנה למנות לקטין מייצג נפרד, ללא קשר לגילו של הקטין.

הזכות להשתתפות על פי האמנה

משקל הולם לעמדתו

(בהתאם לגיל ומידת בגרות)

+

שמיעת קטין

=

הזכות להשתתפות

- הזכות לייצוג נפרד - נגזרת מהזכות להשתתפות "אפקטיבית" ומהזכות כי טובת הילד תהווה שיקול ראשון במעלה (מימוש הזכות חשובה ביותר כאשר צרכי הקטין אינם נשקלים כראוי בסכסוך בין הוריו).
- ככל שהילד בוגר יותר קיימת חזקה כי טובתו ורצונו עולים בקנה אחד.

ישראל

- סעיף 68 (א) לחוק הכשרות המשפטית ואפוטרופסות, התשכ"ב – 1962:

"בית המשפט רשאי, בכל עת, לבקשת היועץ המשפטי לממשלה או בא-כוחו או לבקשת צד מעוניין ואף מיזמתו הוא, לנקוט אמצעים זמניים או קבועים הנראים לו לשמירת ענייניו של קטין, של פסול-דין ושל חסוי, אם על-ידי מינוי אפוטרופוס זמני או אפוטרופוס-לדין, ואם בדרך אחרת; וכן רשאי בית המשפט לעשות כן, אם הקטין, פסול-הדין, או החסוי פנה אליו בעצמו."

התרומה הטמונה בייצוג עצמאי לקטין

✓ מימוש הזכות החוקתית של הילד להליך הוגן ולגישה לערכאות

✓ כיבוד זכויות האדם של הילד

✓ שמיעת קולו של הילד - תנאי הכרחי לקבלת החלטה מושכלת ונכונה בדבר טובתו

✓ כשעמדת הקטין נשמעת, התנגדותו פוחתת וקל יותר להגיע להבנות עמו

✓ האפוטרופוס לדין יכול לסייע בשכנוע הקטין ומשפחתו- גורם מגשר וגם סמכותי

✓ גורם אקטיבי ולא "אורח לרגע"

✓ לייצוג אפקט חינוכי – לימוד קבלת החלטות, לקיחת אחריות, כיבוד שלטון החוק והתבגרות.

✓ בשיתוף פעולה בין הגורמים- ניתן לעיתים למצוא חלופה מתאימה לצרכים

✓ יצירתיות

"עו"ד משלי" – מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי

❖ 80 עורכי דין לילדים ובני נוער + 6 צוותי נוער: ממונה מחוזי על ייצוג קטינים + רכז נוער + ממונה שכר טרחה נוער

❖ תנאי לייצוג - הכשרה רב-מקצועית בשיתוף מכון "חרוב" (110 שעות) – תעודת "עו"ד משלי".

❖ פיקוח, ליווי והדרכה מקצועיים + הנחיות מקצועיות

❖ גוף ידע מקצועי – הבניית פרופסיה של "עורך דין לילדים"

❖ סיוע משפטי חינם

❖ סיוע משפטי הוליסטי – כלל הצרכים המשפטיים של הילד בתחום אזרחי – במשרד אחד + יעצים טיפוליים

❖ זמן ילד – מענה תוך 48 שעות

"עו"ד משלי" – מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי

כ- 7,500 ילדים ובני נוער בישראל מיוצגים בכ- 5,000 הליכים משפטיים

בהליכי נוער (טיפול והשגחה) (כולל הליכי אשפוז פסיכיאטרי)

- בשנת 2017, 1,793 קטינים יוצגו על ידי הסיוע המשפטי, ביותר ממחצית מההליכים החדשים שנפתחו בבתי משפט לנוער בארץ.

בהליכי מעמד אישי (כולל תיקי אימוץ)

- בשנת 2017 כ- 646 מינויים חדשים

הליכים אזרחיים (חובות, דיני עבודה, פרסומים מזיקים

- סיוע משפטי (ייעוץ וייצוג) בהליכים אזרחיים נוספים

פניות עצמאיות של בני נוער

- כ- 150 פניות בשנה

מתי?

האפוטרופוס לדין במקרים של כישלון קשר הנובע מניכור הורי

- כיום ישנו עיסוק הולך וגובר בתופעת ניכור הורי: הצעת חוק, הוועדה המיוחדת לזכויות הילד בכנסת, ריבוי בקשות לבתי המשפט, עניין תקשורתי.
- בשטח - עלייה דרמטית במספר החלטות בתי המשפט לענייני משפחה המורות על מינוי אפוטרופוס לדין בתיקים אלה.

מורכבות זירת העבודה של האפוטרופוס לדין במקרה של ניכור הורי

א. מחסור בהגדרות ברורות : העדר הסכמה בין גורמי הטיפול ובתי המשפט לגבי שאלות הבסיס: מהו ניכור הורי, האם הוא מתקיים וכיצד לטפל בו?

אנחנו מגדירים ניכור הורי כמקרים של סרבנות קשר קיצונית, ללא הצדקה (מבחינת התנהלות ההורה המנוכר) ושלא נלווים אליו תסמינים אחרים של התעללות או הזנחה של הקטין מצד ההורה המשמורן.

למקרים אלו מכוונת ההרצאה הנוכחית.

מורכבות זירת העבודה של האפוטרופוס לדין במקרה של ניכור הורי

ב. העדר מתווה ברור לדרכי טיפול

- קיימים מחקרים סותרים לגבי אופן הטיפול המיטבי. מרבית המחקרים אינם תקפים אמפירית.
- מיעוט תכניות המותאמות לטיפול משפחתי מכוון לניכור הורי, בהקשר הישראלי ובכלל.
- מיעוט גורמי טיפול המומחים לתחום הניכור ההורי וחוסר בניסיון והצלחה מוכחים.

מורכבות זירת העבודה של האפוטרופוס לדיון במקרה של ניכור הורי

ג. העדר מתווה ברור לקידום פתרון באמצעים משפטיים

הוצאה ממשמורת ? הכרזת נזקקות בהליכי חוק נוער? הטלת קנסות ?
אילוף (פיזי) של הקטינים להיפגש עם ההורה המנוכר? אילוף ההורים
להביא את הקטין וללכת לטיפול בעצמם? מתן פסק זמן לקטין? שימוש
במרכז קשר?

+ חשש מהסלמת הניכור כתוצאה מהחלטות השיפוטיות ומפגיעה
בטובתו של הקטין בהקשר הרחב.

מורכבות זירת העבודה של האפוטרופוס לדין במקרה של ניכור הורי

ד. מועד כניסה מאוחר מידי של האפוטרופוס לדין לזירה

- שחיקת היכולת של הילד לשוחח שוב על ענייניו עם גורם נוסף
- אובדן אמון הצדדים ביכולת להביא לפתרון.
- התבססות עובדות בשטח (נתק ארוך שנים, מיצוי כל הפתרונות ושימוש באפוטרופוס לדין כ"כלי אחרון").

מורכבות זירת העבודה של האפוטרופוס לדין במקרה של ניכור הורי

ה. האפוטרופוס לדין נתפס כמאיים על ההורה המנכר

האפוטרופוס צריך ליצור אמון עם שני ההורים ועם הילדים כדי
שיוכל לתפקד.

אחרת הורה מנכר יכול לחבל בקשר של הקטין עם האפוטרופוס
לדין.

כיצד?

האפוטרופוס לדין בתיקי ניכור הורי- תפיסת תפקיד

- הקטין במרכז, והוא הלקוח.
- שירות לקטין עצמו וחובת נאמנות כלפיו.
- ניסיון לצמצם את הפער בין טובתו של הקטין ורצונו בדרכים שונות.
- ניסיון לגשר ולייצר הסכמות וקשר בין ההורים בכדי להיטיב עם הקטין ולהנמיך את להבות הסכסוך ואת עוצמת הקונפליקט.

נקודת המוצא היא שגישה גישורית והצלחה בייצור הסכמות, מביאה לרגיעה אצל הקטין המצוי בתווך של הסכסוך בעצימות גבוהה. עם זאת, חובת הנאמנות והשירות מוכוונים לקטין בלבד.

האפוטרופוס לדין בתיקי ניכור הורי- תפיסת תפקיד

- האפוטרופוס לדין הוא הגורם היחיד שיכול לשדר לילד שהוא מקדם את צרכיו שלו ולא את צרכי ההורים או המערכת.
- האפוטרופוס לדין מסוגל לייצר יחסי אמון עם הקטין היות והוא אינו משרת בעיני הקטין אך ורק את מטרת חידוש הקשר עם ההורה המנוכר ומשום שמדובר במערכת יחסים מתמשכת ולא נקודתית .
- מעמדו העצמאי, הניטרלי והסמכותי של האפוטרופוס לדין מאפשר יצירת קשר עם שני ההורים.

חשוב להדגיש

- תפיסת התפקיד של האפוטרופוס לדין היא כי הוא מחוייב בנאמנות כלפי הקטין ועליו לבנות עמו יחסי אמון. בשל כך, האפוטרופוס לדין לא יתמוך בקלות בהתערבות הסותרת את רצונו הברור של הקטין.

- בייצוג קטינים מעל גיל 14, ככלל, יעמיד האפוטרופוס לדין בקדמת הבמה ובמרכז הייצוג את רצונו של הקטין, על בסיס חזקה (הניתנת לסתירה) כי בגילאים בוגרים הרצון והטובה מתקיימים בכפיפה אחת.

- בייצוג קטינים צעירים מגילאי הנערות, ייצג האפוטרופוס לדין את טובתו של הקטין תוך השמעת עמדת הקטין.

- גילו של הקטין ומידת הבהירות והאותנטיות בה הוא מציג את עמדתו ורצונותיו מהווים גורם משמעותי לגיבוש עמדת האפוטרופוס לדין. יחד עם זאת, האפוטרופוס לדין אינו מהווה "שופר" גרידא לרצונו של הקטין (או לקולו של ההורה המנכר). מרבית עבודתו נעשית "מאחורי הקלעים" בביסוס יחסי אמון מול הקטין.

חשוב להדגיש

- במקרים קיצוניים בהם יתרשם האפוטרופוס לדין כי קיימת פגיעה בטובתו של הקטין בהיבטים נוספים בחייו (ירידה בתפקוד בבית הספר, תפיסת מציאות מעוותת, בעיות נפשיות וכד') יפעל בניגוד לעמדת הקטין.
- האפוטרופוס לדין אינו כבול לשיטת פעולה אחידה, הוא נהנה מעצמאות בגיבוש רעיונות וניסיונות לפתרון ומכווין את הטיפול באופן אישי-כל תיק לפי נסיבותיו השונות.

מה זה אומר בפועל?

- יצירת אמון וקשר עם הקטין שאינו "אד הוקי" לחידוש הקשר עם ההורה המנוכר בלבד.
- כחלק מיצירת האמון וכחלק מקידום האינטרסים ורצונות הקטין – קידום זכויות נוספות של הקטין שנבמקרים רבים נרמסות בתוך ההליך המשפטי - דרכון לנסיעה לחו"ל, רישום לבית הספר המתאים לו, טיולים ומחנות וכו'.
- הבהרה לקטין של כללי המשחק המשפטי – הצגת האופציות השונות שהינן ריאליות מבחינה משפטית וסיוע לקטין לגבש עמדה שיש לה "סיכוי משפטי", תוך לקיחת אחריות על מעשיו והחלטותיו.

מעורבות משמעותית וקבועה של האפוטרופוס לדין מאפשרת:

ניסיון ליזום פעילויות שונות לחידוש הקשר כגון: הצעה לקטין כי יקויים מפגש עם ההורה המנוכר בנוכחות האפוטרופוס לדין ובמיקום אטראקטיבי עבור הקטין כגון: פיצה, באולינג- כולל חוויה שמאפשרת שיח ומשאירה טעם חיובי.

- עמידה בקשר רציף עם הגורמים המטפלים ועם בית המשפט ועדכון.
- הצגת ראיות באופן אובייקטיבי ולא מוטה לרבות ראיות שלאף צד אין אינטרס להציג (או שנפסלות מייד על ידי הצד השני).
- מתן מענה מהיר וזמין לטיפול בבעיות העולות מהשטח: כגון- בעיה במימון טיפול מסוים, מציאת פתרונות חלופיים ועוד.
- הסתכלות רחבה יותר על טובת הילד (לא רק בפריזמה של חידוש הקשר) והעמדת טובתו של הקטין במוקד הדיון.

תפיסת ה"תלם הארוך"

- האפוטרופוס לדין מלווה את הקטין וההליך המשפטי משך תקופה ממושכת (ככל שטיפולו נדרש) ושואף לזרוע זרעים לעתיד ככל שלא מתאפשר חידוש הקשר בהווה.
- לדוגמא- עידוד הקטין להשאיר פתח לעתיד למקרה שיבוא יום וישנה את דעתו
- עידוד הקטין לנהוג בכבוד בהורה המנוכר
- עידוד "צעדים קטנים" בוני אמון (מכתב, סמס)
- עידוד זיכרונות חיוביים וניסיון לראות את התמונה בדרך נוספת (על מנת שעולו של הקטין יוקל, גם אם מסרב לחדש כרגע את הקשר).

צעדים מסייעים מצד בתי המשפט לביצוע התפקיד באופן מיטבי

- מינוי מוקדם ככל שניתן של אפוטרופוס לדין. ניסיונו מלמד כי כניסה מוקדמת מסייעת להצלחה בחידוש הקשר. אנו קוראים לבתי המשפט ולגורמים מטפלים להיעזר בנו.
- מתן צווים לגישה חופשית למפגש עם כל הגורמים וקבלת חומרים הרלוונטיים. הדבר מאפשר ראייה רב מימדית של הקטין וגיוס משתתפים נוספים משמעותיים.
- מתן זמן מספק להכרות עומק עם הילד ומשפחתו וביסוס יחסי אמון, בטרם הגשת עמדה או פעולה אחרת.

עם הפנים לעתיד

- (ינואר 2018) הטמעת מערך יועצים טיפוליים במערך ייצוג קטינים הזמינים עבור האפוטרופוסים לדין לחשיבה משותפת ולייעוץ מקצועי.
- העמקת ההכשרה של אנשי מקצוע בתחום הניכור ההורי ופיתוח מענים נוספים.
- המשך למידה סדורה ומתודולוגית מתוך הניסיון הנצבר בסיוע המשפטי בתחום – לרבות למידה מבוגרים.

שאלות?

תודה על ההקשבה!

